

PUTINS DILEMMA

Door Victor A.C. Remouchamps Luitenant colonel der artillerie (b.d.)

Militair en politiek analist

Inleiding

In twee vorige artikelen is de pijnlijke toestand van de Russische economie belicht. In die artikelen is uiteengezet dat Putin herhaaldelijk wordt geconfronteerd met “tegenvallers”. In het artikel *De Vermeende Oorlogsdreiging voor Europa: Fictie of Werkelijkheid?* (Carré 2015-3) is vastgesteld dat **‘Rusland eind 2013 nog een reserve bezat van meer dan € 550 miljard. Dat spaargeld is eind 2015 vrijwel volledig verdampt. Om de versterking van de Russische strijdkrachten te kunnen financieren, moet het Kremlin gaan interen op salarissen van overheids personeel en pensioenen van de voortdurend vergrijzende bevolking. Geschat wordt dat in mei 2016 de schatkist leeg zal zijn’**. In een ander, nog te publiceren, artikel *Heeft het Kremlin de kippen met de gouden eieren geslacht?* luidt de conclusie, dat Putin gedreven door zijn geostrategische ambities, zijn nek in een door hemzelf gecreëerde economische strop heeft geplaatst en het BRICS-initiatief zijn nijpende financiële problemen niet zal oplossen.

In dit artikel zal geprobeerd worden om de vraag of Rusland in politiek, economisch en financieel zwaar weer is geraakt en op de rand van de afgrond balanceert, te beantwoorden.

Bedreigingen voor de Russische economie

Ian Bremmer, Rusland-analist van “*Time Magazine*”, stelt in zijn analyse vast dat Rusland worstelt met problemen die het land dwingen om economische hervormingen door te voeren. Wordt daarmee niet op korte termijn gestart dan ziet de economische en financiële toekomst van het land er somber uit. Hij somt een aantal van de meest urgente problemen in zijn artikel op.

Het ontbreken van een herkenbare economische diversiteit is volgens hem de eerste en belangrijkste hindernis. Hij benadrukt dat in grote delen van Europa de economie voor 40 % draait op de productie van klein- en middelgrote bedrijven. Zij zijn de motor van vernieuwing, inventiviteit en vooruitgang. In Rusland is dit percentage slechts 15%. Dat aantal slinkt bovendien. In een periode van 4 jaar vielen tussen 2008 en 2012 300.000 ontslagen in die sector, terwijl er ongeveer 1 miljoen banen werden gecreëerd bij de grote (staats)concerns.

De Russische economie draait hoofdzakelijk op inkomsten van de petrochemische industrie. Dat is om diverse redenen een blijvend risico. Door de historisch lage olieprijs (minder dan \$45 per vat) en de kans dat die laag blijft doordat Iran na het volledig opheffen van de sancties meer dan 1 miljoen vaten per dag op de markt gaat brengen, voorts de teruglopende Chinese behoefte aan Russisch gas en olie en de verwachting dat het Westen het sanctiebeleid gaat aanscherpen, zal de Russische economische positie vrijwel onhoudbaar worden. Bestond in 1990 de helft van het Staatsinkomen nog uit olie- en gasopbrengsten, anno 2015 is dat aandeel gegroeid tot 68 %. Elke dollar minder voor gas en olie betekent een verlies van \$2 miljard aan potentiële opbrengsten.

Het effect van de sancties. Het meest pijnlijke van die sancties is, dat Rusland geen toegang heeft tot technologieën die het land in staat moeten stellen om gas en olie aan te boren in zogenaamde SHALE velden en te boren op grote diepten waar naar schatting ongeveer 15 % van de wereld gas- en olievoorraden zich bevinden. Rusland heeft geprobeerd deze kennis in China te halen, doch ook de Chinezen beheersen deze technologie niet. Het IMF schat dat Ruslands GDP met 9% verder zal dalen als gevolg van de sancties.

Onproductiviteit. Rusland kampt met een structureel gebrek aan productiviteit. Een Russische werker draagt \$ 25, 90 per uur bij aan Ruslands GDP. Een Griekse werker, toch al niet berucht om zijn ijver, draagt per uur \$ 36,20 bij aan het Griekse GDP. Een Amerikaan bijna drie keer zo veel als zijn Russische collega, nl: \$67,40. Bovendien verdwijnt in Rusland jaarlijks tussen \$300 miljard en \$500 miljard door een endemische schijnbaar onuitroeibare corruptie. Op de corruptieschaal van *Freedom House* waar 7% **volledig corrupt** betekent, "scoort" Rusland 6,75%.¹ Niet verrassend dat de best en betere opgeleide Russen/Russinnen massaal het land trachten te verlaten en naar landen trekken waar ijver en inventiviteit wél worden gewaardeerd. Tussen 2012 en 2013 hebben ongeveer 300.000 mannen en vrouwen Rusland verlaten.

Volgens Bremmer is het grootste probleem de Russische onwil om te veranderen. Kreeg in Griekenland de bevolking genoeg van het corrupte overheidsbeleid en koos het electoraat na een korte revolutie voor een ultralinks kabinet in de hoop daarmee hun problemen te kunnen oplossen, in Rusland is er door de gemanipuleerde media nauwelijks enige ambitie om te veranderen. Sterker nog, naarmate er meer buitenlandse druk op Rusland wordt uitgeoefend, des te hechter sluiten de Russen zich rond hun leider. Met een waarderingcijfer van 86 % is Putin véruit de meest populaire president na 1991. Alhoewel 73% van de Russen zeggen geen vertrouwen te hebben in hun economie, zijn 7 van de 10 Russen nog steeds van mening dat Putin het goed doet als president. Het schetst de ongerijmdheid van het denken binnen de Russische samenleving.

Medio volgend jaar staat Rusland voor een cruciale keuze. In mei 2016 is de schatkist vrijwel leeg en heeft Putin geen andere oplossing dan de bevolking voor zijn mislukte avontuur op te laten draaien. De kans is dan levensgroot, dat niet alleen zijn waarderingcijfers drastisch zullen kelderen, maar hij ook gedwongen zal worden om het veld te ruimen. Een dergelijk

¹ Slechts vier landen scoren slechter dan Rusland: Tibet, Turkmenistan, Saoedi-Arabië en Afghanistan scoren met een "7". Rusland is in niet te benijden gezelschap van Tadzjikistan, Rwanda, Myanmar, Iran, Irak, Ethiopië en de Democratische Republiek Congo met "6".

scenario zal niet zonder slag of stoot gaan, want er staan te veel financiële belangen op het spel voor de tweehonderd graaiende en stelende vriendjes uit Putins “inner circle” die iets meer dan 50 % van het Russische nationale bezit in handen hebben. Zij zullen er alles aan doen om hun invloed niet te verliezen. Bovendien lopen zij de kans om straks ter verantwoording te worden geroepen door een meer democratische Russische regering voor hun corruptiepraktijken.

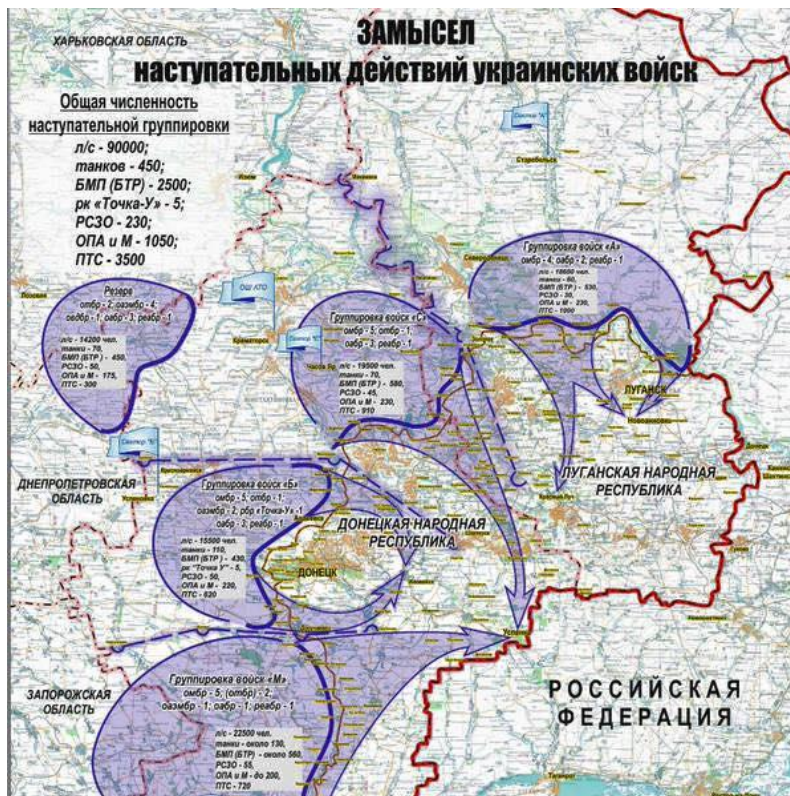
Putin op zoek naar de Russische economie: uitgang of afgrond?

Wil het land niet verdrinken in de door hun eminente leider gecreëerde economische en financiële modderpoel, dan blijven er maar twee alternatieven over:

- Putin geeft zijn claim op grondgebied in het oosten van Oekraïne op, trekt zijn eenheden terug en beëindigt zijn “Novorossyia” avontuur. In ruil daarvoor blijft de Krim deel van Rusland en vermijdt Putin volledig gezichtsverlies of
- Putin besluit, in strijd met wetten der redelijkheid, om de “kwestie” Oekraïne op te lossen vóórdat Rusland financieel ten onder gaat.

De keuze voor een van de opties bepaalt de kompasrichting. Ergo wordt het “Uitgang” of “Afg rond”.

In blauw de zogenaamde “operaties” van de Oekraïense strijdkrachten

Het lijkt er op dat Putin zijn keuze al heeft bepaald. Of anders gezegd: hij is tot de ontdekking gekomen dat hem geen andere optie rest. Hij lijkt al de basis voor de tweede optie te hebben gelegd. Onlangs verklaarde hij dat het agressieve optreden van Brussel de grenzen van Rusland bedreigt.² **‘Dat baart ons grote zorgen’ en ‘We moeten daarom tijdig maatregelen nemen om op die agressie een antwoord te geven’** zijn teksten die regelmatig uit de mond van een bezorgde Putin rollen.

Onlangs hebben door het Kremlin gesponsorde propagandamachines een kaart getoond, waarop “Oekraïense

² Op de Russische TV wordt Rusland afgeschilderd als een klein landje, omcirkeld door een fascistisch Oekraïne (Valentin Gaft, Russisch acteur)

plannen” voor een offensief ingetekend staan om de door Ruslands proxys beheerste gebieden te “heroveren”. Mocht zo’n plan inderdaad bestaan, dan is dat niet de meest snuggere actie van Kyiv, omdat de gevechtskrachtverhouding nog steeds sterk in het nadeel van de Oekraïne uitvalt.

Groeiende weerstand op het internationale podium

Putin’ s politiek wordt in toenemende mate van verschillende kanten aangevallen. Was er ooit sprake dat Rusland in het verleden door gewapende tegenstanders in het nauw werd gedreven, dan kan men nu gerust stellen dat de internationale gemeenschap er in slaagt om Tsaar Putin - over zijn door zichzelf afgeroepen ellende - het vuur na aan de schenen te leggen. Voorbeelden daarvan zijn

- In 2014 heeft het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, Rusland voor 129 overtredingen veroordeeld.
- In juli 2014 veroordeelde het Permanente Hof van Arbitrage in Den Haag Rusland tot het betalen van een boete van \$50 miljard aan voormalige aandeelhouders van YUKOS³ vanwege het illegale en vooropgezette scenario om YUKOS bankroet te verklaren en delen van het failliete concern over te hevelen naar de staatsoliemaatschappij ROSNEFT. Door die veroordeling zijn België en Frankrijk begonnen met het confisqueren van ROSNEFT-bezittingen in beide landen.
- In juli 2014 besloot Groot Brittannië tot het heropenen van een juridisch onderzoek naar de moord op de voormalige KGB-agent Alexander Litvinenko. Hij was een Brits staatsburger die in 2006 door een poloniumvergiftiging was omgebracht. Daarbij benadrukte de Britse Openbare aanklager dat Rusland een wet had aangenomen, die haar toestond eventuele “vijanden” terecht te stellen wanneer haar Nationale Veiligheid zou worden bedreigd. Mocht het Britse Hof oordelen dat Rusland voor deze moord feitelijk schuldig is, dan kan dit vergaande consequenties hebben voor een aantal andere misdrijven zoals het opblazen van vier appartementsgebouwen in 1999⁴ en het vermoorden van verschillende onderzoeksjournalisten.
- In januari 2015 heeft de Raad van Europa Rusland vanwege schendingen van het Internationale Recht, zijn stemrecht ontnomen.
- In april 2015 heeft de Raad van Europa een “*Statement of Objections*” uitgegeven tegen het staatsconcern GAZPROM, waarin het bedrijf wordt beschuldigd van het schenden van Europa’ s antitrustwetten door de gasmarkt te verdelen in een Oost-Europese en een Centraal-Europese zone (waarvoor kennelijk andere spelregels zouden gelden), het verbod tot doorverkoop tussen Europese landen onderling en het sluiten van pijpleidingen aan derden. GAZPROM loopt daarbij kans een boete opgelegd te krijgen van 10% van haar omzet (\$177 miljard in 2014). Met een kwakkelende gasindustrie en steeds verder dalende gasprijzen zou een dergelijke boete wel eens

³ Russisch olieconcern, opgericht door **Michail Chodorkovsky**. In 2006 failliet verklaard. Chodorkovsky werd voor “corruptie” tot tien jaar cel veroordeeld.

⁴ Rusland werd in 1999 opgeschrikt door een serie verwoestende bomaanslagen op flatgebouwen, waarbij honderden doden vielen. De autoriteiten wezen met de beschuldigende vinger al snel in Tsjetsjeense richting. De aanslagen waren, samen met de kortstondige inval in Dagestan van de Tsjetsjeense terrorist Basajev, aanleiding voor een nieuwe oorlog in Tsjetsjenië. Later bleek dat de Russische Gestapo (de FSB) het scenario had geschreven.

funest kunnen zijn voor het bedrijf.

- Door het uitspreken van een veto op de oprichting van een Internationaal Tribunaal dat het neerhalen van de MH17 moet onderzoeken, is de internationale politieke druk sterk toegenomen. Eigenlijk heeft Rusland door die weigering impliciet schuld erkend. Mocht daadwerkelijk een tribunaal worden gehouden, dan kan worden aangetoond of de MH-17 is neergehaald door een Russische BUK-raket, afgeschoten vanaf het door de bondgenoten van Rusland beheerste gebied in het oosten van de Oekraïne. Het zal dan ook helder worden dat Rusland voortdurend heeft gelogen over de rol in het gewapende conflict. Nederland, als voornaamste slachtoffer van het oorlogsmisdrijf, zal zonder twijfel aandringen op het nemen van verdere sancties tegen Rusland.
- Na de “de facto” bezetting van de Krim kan Rusland een golf aan claims tegemoet zien. Die zullen leiden tot jarenlange juridische procedures. Geen enkele internationale organisatie zoals de Europese Gemeenschap, de Verenigde Naties, de G-7, en landen zoals de Verenigde Staten erkennen de illegale bezetting van het schiereiland en de integratie van Oekraïens territorium in de Russische Federatie. Angela Merkel verklaarde publiekelijk, dat de bezetting van de Krim “*een illegale en criminele maatregel was in de internationale wetgeving*”. De regering van Oekraïne heeft intussen al een rekening van \$90 miljard gepresenteerd aan Putin voor het verlies van en de schade die als gevolg van de bezetting in de Krim is veroorzaakt. Een aanvullende rekening om de nabestaanden van meer dan 6000 doden en de vrijwel totale vernietiging van de infrastructuur van de Donbass te compenseren, staat nog in de steigers.
- Jarenlange debatten met de “*European Convention for Human Rights*” zullen direct invloed hebben op de stellingname van het “*International Center for the Settlement of Investment Disputes*”(I.C.S.I.D.).⁵ Die stellingname kan leiden tot een verdere afschrikking om te investeren in de Krim. In dat geval kan Rusland geen projecten meer opstarten en nieuwe initiatieven in de Krim zullen dientengevolge volledig afhankelijk zijn en blijven van Russische staatsteun.⁶ Als Rusland veroordeeld zou worden voor het betalen van zijn schuld voor de veroorzaakte materiële en immateriële schade in het oosten en zuiden van de Oekraïne, kan dat oplopen tot een bedrag ter grootte van 4 % van haar GDP. Ongeveer even hoog als de totale Russische begroting voor onderwijs.

Die ontwikkelingen, gebeurtenissen en besluiten bevestigen dat Putin zijn hand aan het overspelen is. Hij mag dan wel de Russische justitie onder zijn controle hebben gebracht, hij heeft geen enkele zeggenschap over de internationale justitiële organisaties.

Kompasrichting

Blijft de bestaande situatie doortreuren en besluit een wanhopige Putin te wachten op een verbetering van de gasmarkt, waardoor hij ook na mei 2016 financieel het hoofd boven water kan houden en de Russische bevolking kan blijven misleiden en manipuleren zonder

⁵ Een door de Wereldbank gesponsorde organisatie die moet adviseren bij geschillen tussen verschillende internationale investeerders.

⁶ Plannen om de watervoorziening naar het schiereiland te verbeteren (ooit de voornaamste reden om de Krim op te nemen in de Sovjet Republiek Oekraïne) worden daarmee gedwarsboomd. Met als gevolg dat de Krim geen enkele kans heeft om haar toekomst veilig te stellen. De Krim zal, net zoals vóór 1953, veranderen in een woestijngebied.

de rekening voor zijn rampzalig mislukt avontuur bij de bevolking neer te leggen; in dat geval wordt hij op het internationale podium een paria. De kans is dan groot dat de bevolking in opstand komt en Putin zal gaan verwijten dat zijn avonturen in de Krim en in Oost Oekraïne, hen alleen maar wanhoop en honger hebben gebracht.

Rusland heeft op dit moment nog nauwelijks de mogelijkheid om de eigen bevolking te voeden. Minister-president Medvedev heeft al toegegeven dat hij een lijst heeft vrijgegeven met de namen van 94 zogenaamde crisissteden. Steden die slechts één industrie tellen en waar de gehele bevolking van de stad van afhankelijk is. In die 94 crisissteden wonen 19 miljoen Russen die het nu zonder een toereikend nationaal hulpprogramma moeten stellen.

Wanneer die hulp compleet wordt gestaakt, dan zou de bevolking wel eens massaal de straat op kunnen gaan om tegen het beleid van Putin te demonstreren en te protesteren. Het zou de eerste keer zijn sinds zijn aantreden als president.

De politie die nieuwe volmachten heeft gekregen om in voorkomend geval het vuur op demonstranten te openen, zal hardhandig ingrijpen. Een herhaling van de gebeurtenissen uit augustus 1917 ligt voor de hand. Toen werden een demonstratie van opstandige boeren en arbeiders door Tsaristische politie en het leger hardhandig neergeslagen. Het betekende de inleiding van de afzetting van Nicolaas II, de moord op hem en zijn gezin en de vernietiging van de hele structuur van de bestaande samenleving.

De nabije toekomst zal ongetwijfeld een tipje van de Russische sluier op lichten.